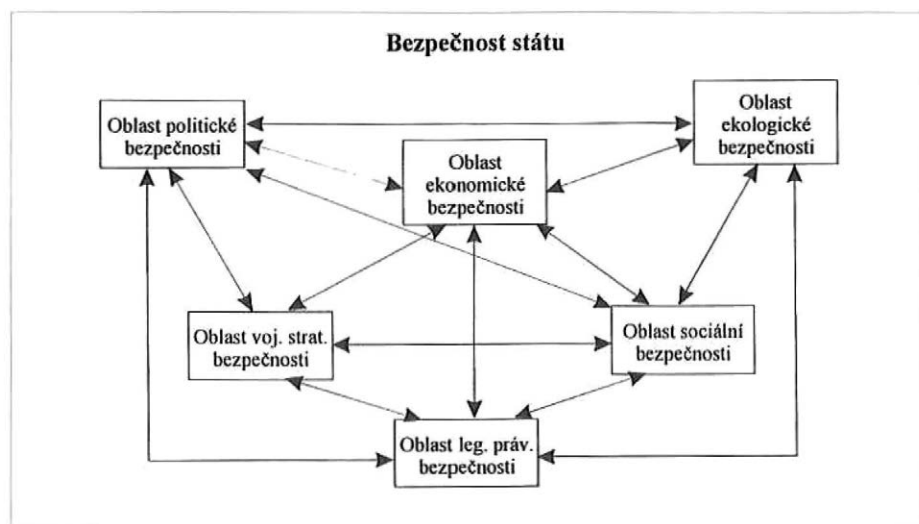

Český postoj ke společné evropské obranné politice

Evropská integrace je politický projekt, který se zrodil v období, kdy se společenství evropských národů pokusilo jednou provždy vymanit z prokletí cyklicky se opakujících evropských a světových válek. K tomuto cíli byla zvolena cesta budování evropské spolupráce a integrace. Prostřednictvím procesu integrace se podařilo najít cestu k uspořádání poválečných vztahů západoevropských zemí v Německu, a na druhé straně tento proces pomohl najít samotnému Německu jeho nové místo v Evropě. Proces evropské integrace je také důkazem toho, že v dnešní složité době je mnohem více věcí, které nás Evropany spojují, než těch, které nás dělí. Jde tedy o otázku evropské identity. Ta není jen slovem, ale má svůj obsah a mnohá velmi praktická vyústění v celé řadě činností a oblastí evropského života. Z těchto důvodů nemá náš evropský osud jinou alternativu než právě členství v Evropské unii.

1. Vojenskobezpečnostní aspekty předpokládaného vývoje mezinárodního prostředí

V současné době bouřlivého mezinárodního vývoje, tvorby a výstavby nové bezpečnostní architektury evroatlantického prostoru a vývoje mezistátních vztahů je nezbytné bezpečnost chápat jako souhrnnou kategorii, skládající se z politických, vojenskostrategických, ekonomických, sociálních, ekologických a legislativně právních prvků - viz **obr.**

Obr. Prvky a vazby bezpečnosti státu

V *politické oblasti* jde v podstatě o využití mezinárodně právních instrumentů k upevnění mezinárodního postavení státu jako subjektu mezinárodního práva v komunitě suverénních států. S ní souvisí *oblast vojenskostrategická*, jejímž úkolem je zabránit narušení suverenity a územní celistvosti státu násilnými prostředky z vnějšku.

Ekonomická bezpečnost spočívá v zabránění takovým vlivům, jež by mohly způsobit vážné narušení ekonomiky státu, případně její zhroutení. U *sociálního prvku bezpečnosti* jde o stimulaci a vytváření takových poměrů, které by zabránily sociálním otřesům, ohrožujícím vnitřní stabilitu státu a tím i jeho hodnověrnost na mezinárodní aréně. *Ekologická bezpečnost* spočívá v předcházení a zabránění takovým ekologickým škodám, které by mohly způsobit zásadní změnu kvality života a dosáhnout stupně interoperability, tj. nemožnosti obnovení původní rovnováhy. Konečně *legislativně právní bezpečnost* spočívá ve stanovení a prosazení takových mezinárodních zákonných norem, které by garantovaly mírové způsoby řešení sporů mezi národy a vylučovaly by násilné formy vedoucí k válce. V současné době je nesnadné stanovit priority uvedených aspektů bezpečnosti. Řešení je v jejich komplexním respektování, spojeném s přenášením těžiště na jednotlivé oblasti podle momentálního vývoje situace. Přesto je však třeba považovat politickou a vojenskostrategickou bezpečnost za nejzávažnější a trvalou, protože prakticky rozhoduje o existenci státu, a tím i možnostech uplatňování vlivu na další uvedené aspekty bezpečnosti. Pro současnou bezpečnostní situaci v Evropě a jejím okolí je charakteristická malá pravděpodobnost vzniku globálního konfliktu. Počet lokálních konfliktů s nebezpečím jejich přerůstání do regionálních rozměrů se nedaří snížit přes velké úsilí OSN a dalších světových a evropských struktur.

Rizika a ohrožení, která by mohla být příčinou ozbrojeného konfliktu, do něhož by mohla být Česká republika vtažena, jsou zejména:

- ◆ politická a ekonomická nestabilita v některých, zejména východoevropských státech,
- ◆ válka probíhající na území bývalé Jugoslávie a z ní vyplývající možné motivy rozporů mezi dalšími státy, až do eskalace konfliktu širších, regionálních rozměrů,
- ◆ rozšíření mezinárodních konfliktů řešených v rámci operací OSN a OBSE za účasti ČR,
- ◆ nebezpečí destabilizace v některých zemích vedoucí k oslabení integračních trendů a demokratických hodnot, prosazování územních a nacionalistických požadavků, snahy o znovunastolení autoritativních režimů a nastupující nový fenomén společenských vztahů, kterému lze říci „kolize kultur“, jež vytváří nedefinovatelné antagonismy, které jsou zneužívány pro rozdmýchávání konfliktů v různých částech světa s různými cíli.

V současné době není pravděpodobné, že by ČR byla cílem přímého vojenského napadení. Z hlediska zajištění bezpečnosti republiky však musí vláda vycházet z možných nejnejpříznivějších realistických predikcí vývoje situace v Evropě. K tomuto přístupu opravňují ČR jak její historické zkušenosti, tak citlivá poloha ve středu kontinentu. Nevojenskými riziky a ohroženími, která si mohou vyžádat nasazení sil a prostředků AČR, především z humanitárních hledisek, jsou zejména průmyslové a živelní havárie a katastrofy a masová migrace obyvatelstva.

2. Pojetí, význam a cíl evropské obranné politiky

Evropská bezpečnost a její architektura se po rozpadu bipolarity, kdy Evropa byla rozdělena na dva tábory, rozčlenila do tří pásem. Do 1. pásma – západoevropského – byly

automaticky zapojeny východoněmecké země. 2. pásmo tvoří středoevropské a východoevropské země. 3. pásmo je tvořeno Ruskem. Z této úvahy je nutno učinit závěr, že evropská bezpečnost a její architektura se formují v několika základních rovinách, navzájem se ovlivňujících, avšak odlišitelných.

Za první klíčovou rovinu lze považovat oblast transatlantických vztahů vycházejících ze sepětí Evropy se Severní Amerikou. Toto sepětí potvrzují výsledky dvou světových válek i výsledky třetí války - studené. Druhou rovinou, v níž je třeba nahlížet na vývoj evropské bezpečnosti, je oblast vztahů klíčových institucí s novými demokraciemi středu a východu kontinentu, které se identifikují se západním klubem. Třetí rovinou dimenzí, vzájemně se ovlivňující s oběma předchozími, představují vztahy Západu s prostorem bývalého SSSR obecně a s Ruskem konkrétně. Problémem prostupujícím všemi uvedenými rovinami je vliv probíhajících krizí a konfliktů v evroatlantickém prostoru na postup států a zprostředkovaně i organizací při restrukturování evropské bezpečnosti a zároveň i schopnost a vůle států a organizací probíhající konflikty řešit a předcházet budoucím. Přirozeně, nelze nevidět roli domácího politického a hospodářského vývoje, který zejména u největších aktérů výrazně ovlivňuje chování země na mezinárodní scéně.

Pro posílení vnitřní i vnější stability zemí střední a východní Evropy mohou být ze strany států NATO uplatňovány dvě metody: partnerství a rozšíření. Partnerství je považováno za první krok a formu konkrétního sblížení, nastupující spolupráce a předpoklad rozšíření.

Rozšiřování NATO obsahuje i vážné riziko vnitřního rozporu, které lze chápat následovně:

- rozšiřování může být částečné, pak ale vyvolává dojem, že je namířené proti tomu, kdo jej nepodstupuje a v důsledku toho může u něho vyvolat nedůvěru, nevěřivost a přidružované země vystavit riziku, že se znovu obnoví konfrontační situace a ocitnou se v zóně mezinárodního napětí;

- rozšiřování NATO může být i všeobecné, ovšem v takovém případě obsahuje možnost ztráty akceschopnosti a svého faktického rozpuštění;

- rozšiřování NATO může být i postupné s naplňováním programu Partnerství pro mír a úzkou dvoustrannou spolupráci; v takovém případě se bude odvíjet od této spolupráce, vzájemného poznání a sblížení, které nebude u ostatních zemí účastnících se tohoto postupného procesu vyvolávat averze, nedůvěru, konfliktní situace, ale spíše soutěživost a snahy po upevnění bezpečnosti.

Avšak bezdůvodné přiblížení NATO k hranicím Ruska by mohlo vést k destabilizaci vnitropolitické situace v Rusku, uchopení moci konzervativními silami a zvrácení demokratizačního procesu. To by mělo za následek zhoršení bezpečnostní situace v evroatlantickém prostoru a oddálení výstavby evropského bezpečnostního systému.

3. ČR a mezinárodní bezpečnostní struktury

ČR je připravena plnit povinnosti vyplývající z členství v mezinárodních organizacích. Současně usiluje o vstup do evropských a evroatlantických institucí. Při hledání místa v bezpečnostní architektuře Evropy a světa vychází ČR především z historických, kulturních i hospodářských tradic sounáležitosti se západní civilizací.

Partnerství pro mír

Program Partnerství pro mír je chápán jako další krok na cestě k členství v NATO. Účast AČR v tomto projektu má především:

- usnadnit průhlednost plánování obrany a postupů při sestavování rozpočtu,
- přispět k zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil,
- přispět k vývoji kooperativních vztahů s NATO při společném plánování, výcviku a přípravě k posílení schopností partnerů převzít úkoly při mírových, humanitárních, pátracích, záchranných a jiných akcích, které mohou být dodatečně dohodnuty,
- přispět k rozvoji schopnosti a připravenosti AČR podílet se na mírových operacích realizovaných pod záštitou OSN nebo v odpovědnosti OBSE,
- v dlouhodobé perspektivě rozvoje ozbrojených sil vytvořit takové síly, které budou schopny operovat se silami NATO.

Proces vzájemných konzultací mezi Českou republikou a NATO o náplni individuálního členství byl završen 25. listopadu 1994, kdy byl Individuální program Partnerství mezi Českou republikou a Severoatlantickou aliancí přijat.

NATO

V současné době je NATO považováno za základní funkční bezpečnostní instituci v Evropě, která zaručuje transatlantické spojení, na němž závisí stabilita a bezpečnost Evropy a světa. Rovněž jí připadá významná úloha při zajištění procesu přeměn v Evropě. Spolupráce s NATO vychází z cílové koncepce zajištění bezpečnosti země. Za prvořadý cíl pro zajištění bezpečnosti ČR považujeme plnohodnotné členství v NATO. O rozšíření NATO bude rozhodovat konsensus všech členských zemí. V závěru roku 1995 předložilo NATO studii, která se zabývá problematikou rozšíření této aliance. Podmínky členství dalších států v NATO jsou specifikovány a přijímací proces bude výsledkem dalších politických jednání a celkového vývoje vojenskopolitické situace.

Členství v NATO je závislé především na řešení politických otázek, ovlivňovaných mimo jiné dosažením stupně integrace ekonomických, sociálních a kulturních struktur společnosti do evropských. Mimo to existuje komplex konkrétních podmínek důležitých z hlediska uvažovaného členství ČR v NATO. Mezi ně patří dosažení potřebné úrovně standardizace v AČR s vojenskými strukturami členských států.

Evropská unie

V ní ČR spatřuje sdružení států, které spojují stejné cíle a představy o budoucnosti kontinentu. Evropská unie politicky a ekonomicky integruje další demokratické státy Evropy s tržním hospodářstvím a rozšiřuje tak geografickou zónu stability. Nezahrnuje však USA, ani Kanadu.

Západoevropská unie

Západoevropskou unii považujeme za budoucí bezpečnostní instituci Evropské unie, která ve svém novém složení bude zahrnovat oblast Evropy tvořenou téměř všemi členskými a přidruženými státy Evropské unie.

OSN

Podporujeme úsilí o přeměnu OSN v efektivní nástroj světové bezpečnosti a spolupráce, který bude řešit především problémy mezinárodní bezpečnosti, ochrany lidských práv,

ochrany životního prostředí; boje proti drogám a hledání cesty ke zmírnění napětí ve vztahu Sever - Jih. Zapojení AČR do mírových operací OSN je konkrétním výrazem našeho úsilí o zachování míru a stability ve světě. Čeští vojáci plní úkoly v mírových misích (operacích) ve dvou základních rovinách, tj. ve funkcích vojenských pozorovatelů a jako příslušníci kontingentů.

OBSE

Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) chápeme jako fórum pro politický dialog, vytváření norem chování států v různých oblastech a kontrolu dodržování přijatých závazků. Role a význam OSN a OBSE při zajišťování míru a bezpečnosti ve světě v období po skončení studené války podstatně vzrostla. Roste i role mírových sil, jejich počet, množství účastníků i finanční náklady s tím spojené. Zahnuje mimo evropské státy i USA a státy bývalého SSSR.

Vztahy mezi státy Visegrádu

V oblasti bezpečnostní a vojenské:

- ČR neusiluje o vytvoření ekonomického nebo vojenského bloku, který by byl náhražkou členství ČR v EU nebo v NATO; ČR nepodporuje vztahy o institucionalizaci těchto vztahů.

- ČR neusiluje o společný vstup států visegrádské skupiny do evropských ekonomických a bezpečnostních struktur.

- ČR nemá sporné otázky s Polskem, SR a Maďarskem; nemá vůči nikomu územní požadavky, ani vůči ní nejsou vznášeny jiným státem.

- Vojenská spolupráce na dvojstranném základě je zaměřena na technickou problematiku rozvíjení vnitřních potřeb a nemá charakter smluv o vzájemné pomoci při napadení.

- Ekonomická spolupráce těchto států probíhá formou vytváření pásma volného obchodu (Středoevropská dohoda o volném obchodu - CEFTA), uznávání certifikátů o bezzávadnosti zboží atd.

Dvoustranná spolupráce

Udržování kontaktů s armádami jiných zemí považuje ČR za mimořádně důležitý politický úkol při upevňování důvěry a bezpečnosti v Evropě. Kontakty jsou rozvíjeny s důrazem na vnitřní potřeby armády a v souladu se zaměřením české zahraniční politiky. Nejintenzivnější styky jsou s armádami sousedních zemí a států NATO.

AČR v současné době spolupracuje s 23 státy na základě plánů dvoustranné spolupráce, či jiných dohod (USA, SRN, Slovensko, Polsko, Francie, V. Británie, Kanada, Nizozemí, Maďarsko, Itálie, Španělsko, Rumunsko, Rusko, Litva, Lotyšsko, Bulharsko, Rakousko, Švýcarsko, Švédsko, Norsko, Ukrajina, Slovinsko a Belgie).

Zvláštní postavení má spolupráce s ozbrojenými silami USA, která je realizována prostřednictvím styčného týmu ozbrojených sil USA v Praze v rámci Programu dvoustranné spolupráce AČR s ozbrojenými silami USA v Evropě (MIL-to-MIL).

4. Hlavní principy vojenskostrategické koncepce obrany ČR

Z uvedeného rozboru bezpečnostní situace a z důležité geostrategické polohy ČR vyplývá, že musí mít armádu připravenou čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z

kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války s využitím všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojenců.

AČR může být použita k obraně státu před vnějším vojenským napadením nebo k udržení či nastolení mezinárodního míru a bezpečnosti ve smyslu závazků vyplývajících pro ČR z Charty OSN. Hlavním způsobem použití AČR je aktivní obrana s cílem odrazit agrese, udržet suverenitu a celistvost státu.

Hlavními principy vojenskostrategické koncepce jsou:

- Věrohodnost obrany, která bude pro případného protivníka varování, že cena agrese bude vyšší než zisk dosažený napadením ČR.

- Příprava AČR na účast v systému kolektivní obrany, jehož vojenskotechnickými podmínkami jsou sloučitelnost a její schopnost součinnosti s armádami členských zemí, aliančních uskupení demokratických států. Účast AČR v operacích vedených pod záštitou globálních i regionálních organizací kolektivní a kooperativní bezpečnosti v souladu se zahraničněpolitickými zájmy státu.

- Kontrola zbrojení, jako významný prostředek snížení arzenálu zbraní v Evropě a zvýšení bezpečnosti, který současně umožňuje sledovat vývoj vojenství a včas reagovat na případné nedodržování závazků.

- Připravenost armády ČR kdykoli přejít do vyšších stupňů pohotovosti, vstoupit do ozbrojeného konfliktu a bránit republiku.

- Schopnost státu přejít organizovaně na válečný systém, válečnou ekonomiku a zajištění chodu státní správy.

- Vedení války podle předem propracovaných způsobů, forem a metod strategického, operačního a taktického použití armády ČR v různých variantách.

Možnosti obrany ČR jsou limitovány. Při pozemním napadení je AČR schopna samostatně odrazit agrese a vést obranu na jednom operačním směru se současným zabezpečením obrany důležitých objektů pro funkci státu. Při napadení z několika směrů, při velké převaze protivníka, nebo při rozpoutání regionálního, či globálního konfliktu úspěšnost vlastní obrany vyžaduje, aby ČR podpořili další spojenci.

Hlavním cílem další výstavby AČR je kvalitativní rozvoj poloprofesionální a nestranické armády, konvenčně vyzbrojené, vysoce funkční, připravené k obraně republiky a schopné podílet se na společných operacích mezinárodních mírových sil.

* * *

V období nedlouhé existence dřívějšího československého státu jsme, přes všechny mezinárodní dohody a ujednání, zůstali celkem dvakrát osamoceni a byli jsme donuceni podrobit se politickému nátlaku i vojenské síle. Bylo tomu tak, s tragickými důsledky, v letech 1938-1939 i v roce 1968. Na základě této skutečnosti je bezpečnost ČR založena na nezbytnosti výstavby účinného obranného systému státu tvořeného vlastními silami a prostředky. Současně však zajištění bezpečnosti ČR vychází z analýzy možných ohrožení ČR a nutnosti budovat naši obranu v širším kontextu evropské a světové bezpečnosti. Proto se za určující faktory garanta bezpečnosti ČR považuje její členství v aliančních organizacích kolektivní obrany demokratických států, tj. v NATO a Západoevropské unii.

Literatura:

1. Valenta, J. a kol.: Máme národní zájmy? 1. vyd. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1992. 464 s.
2. Vojenské rozhledy 1994, č. 6, s. 127-140. Základy evropské bezpečnosti. NATO-EU/WEU.
3. Novotný, J.: Orientace České republiky na evropské státy v procesu tvorby systému obrany. Vojenské rozhledy 1993, č. 4, s. 40-42.
4. Vacek, P.: Význam evropských mnohostranných bezpečnostních institucí pro zajištění bezpečnosti ČR. Vojenské rozhledy 1993, č. 4, s. 36-38.
5. Fishburn, D. (Red.): Svět v roce 1995. Sborník statí Victoria Publishing, Praha 1995, s. 120.

Protože dosavadní zkušenosti ukázaly, že OSN, která nedisponuje nadnárodní vojenskou strukturou, není schopná zorganizovat tak náročnou vojenskou misi, pověřila organizací a vedením operace Severoatlantickou aliancí. NATO představuje v současné době jedinou mnohonárodní sílu, která má k dispozici vše, co je potřebné pro úspěch takové akce. Na IFOR se tedy musíme dívat jako na zajímavý a důležitý pokus o spojení vůle mezinárodního společenství a síly představované organizační strukturou a vojenskou silou NATO.

*Josef Zeleniec, ministr zahraničí ČR,
Operace Spojené úsilí začala,
Lidové noviny 15. XII. 1995.*